

במקרה שכזה, ולעת זקנותו — טיחר!

איבעיא להו: היכי קאמר רב יוסף כשתיאר הנהגתו של רבי חייא?

האם — כל ימיו טימא "משום נדה", שהיא טומאת ודאי, ולעת זקנותו טהר "משום נדה", וטימא "משום" (52) כתם, שהיא טומאת ספק.

או דלמא: כל ימיו טימא "משום כתם" בטומאת ספק, ולעת זקנותו טיחר מולא כלום?!

תא שמע: דתניא: בדקה בעד שאינו בדוק לה, והניחתו בקופסא, ולמחר (53) מצאה עליו

דב —

רבי אומר — טמאה בודאי משום נדה! ורבי חייא אומר — טמאה מספק משום כתם!

אמר לו רבי חייא לרבי: אי אתה מודה ד-ב שצריכה כ"גרים ועוד" כדי להטמא?

אמר לו רבי: אבל! [כן, מאשר אני את דבריך].

אמר לו רבי חייא: אם כן, שגם אתה מודה שאינה מטמאה אלא אם רואה דם בשיעור "כתם" שהוא כגריס ועוד [ומשום שבפחות משיעור זה לא חששו לכתם אלא תלינן בדם מאכולת], אף (54) אתה עשיתו כתם, שגם

אחת כבר אינו בדוק. והביא שתירצו התוס' שכיון שתליות כולן בחלוק אחד ואחת ודאי טמאה אי אפשר לטהרן. ודחה הרשב"א תירוצו זה דאם כן הוא הדין באחת נוכרית צריך לטמא, והמשנה טיחרה כשאחת מהנשים נכרית.

52. שיטת רוב הראשונים ש"כתם" שאסרו חכמים באשה הכוונה לדם שיצא אפילו בודאי מהאשה אלא שלא הרגישה ביציאתו, וכמו שביאר בסדרי טהרה [קצ צג ד"ה "ואני טרם אכלה"], ולפי זה אין שייכות בין נידון סוגייתנו לעיקר פרשת "כתמים". ותירץ הריטב"א שכתם כולל כל טומאת נדה דרבנן אפילו שהם מענינים שונים. אולם בדעת רש"י והתוס' רי"ד הוכיח הסד"ט [שם] שכל הכתמים התרם משום הספק אולי הדם מעלמא שכמו שמצינו בבכור "עשירי ודאי ולא ספק", כן הוא בנדה דם ודאי מטמא ולא ספק, וכל דין הרגשה שהצריכה הגמרא לקמן נו, ב הוא כדי להוכיח בודאות שהוא מגופה. ולשיטת רש"י בכל ספק דם דסוגייתנו מספיק ספק כדי להתיר לגמרי מדאורייתא.

53. הקשה הערוך לנר מדוע נקטה הברייתא שהדם נמצא למחר ולא שבאותו היום אחר הבדיקה ראתה דם על העד. ותירץ שמיד אחר הבדיקה אפשר לבדוק מהיכן הדם שאם לח הוא הרי הגיע עכשיו בבדיקה, ואם יבש הכתם בודאי היה על העד מזמן קדום. ובתירוץ זה מובן גם מדוע ב' הברייתות לעיל עמוד א נקטו ג"כ שנמצא למחר.

ועדיין צ"ע לפירוש הר"ח בברייתא הראשונה ש"טחתו בירכה" דנמצא הדם על העד והצד להתיר הוא משום מאכולת שהיתה על הירך ונהרגה בטיחה בירך, אם כן לב' הצדדים הדם הגיע עכשיו או מהגוף או מהמאכולת ומדוע דיברה הברייתא בנמצא למחר. וצריך לומר שגם לר"ח הטעם להתיר אינו משום מאכולת, וכן נראה ממה שכתב הרמב"ן שלר"ח אין מקום להסתפק במאכולת.

54. מבואר בדברי רבי חייא שכל דם שמטהרים בפחות מגריס, גם כשהיא יותר מגריס אינו אלא כתם. ולכאורה סובר שאין להתיר משום חשש מאכולת דם נדה דאורייתא, ורק דם שבין כך כל

לדבריך צריכה להיות טמאה רק מספק כי אם טומאתה ודאי הרי זה משום שאמרינן שודאי בא הדם מהמקור ואם כן אף בפחות מגריס צריכה להטמא!

ורבי סבר שטמאה בודאי, אלא דבעינן דם בשיעור "כגריס ועוד" (55) לאפוקי מדם מאכולת כדי שלא נסתפק כלל שמא הדם שנמצא על העד הוא דם מאכולת. **וכיון דנפק לה מספק דם מאכולת — ודאי מגופה**

אתא! [שבדם הנמצא על עד הבדיקה אין להסתפק אלא במאכולת, אבל לגבי שמא בא הדם מעלמא הוי העד כבדוק — ריטב"א].

[ורבי חייא חולק, שכיון שאין העד בדוק הרי הוא כשאר "כתמים" שעל אף שיש בהם כגריס ועוד, שאין לתלות במאכולת, בכל זאת אין טומאתם אלא מספק שמא בא הדם מעלמא].

איסורו הוא מדרבנן מותר לגמרי בפחות מגריס, משום שנוספת התליה במאכולת. ורבי סבר שמשפיק הספק שהדם ממאכולת כדי להתיר לגמרי.

והקשה הרשב"א שבעד הבדוק ביארו התוס' [עמוד א ד"ה "ולמחר"] שפחות מגריס טהור, אף על פי שביותר מגריס טמאה נדה ובדין זה מודה גם רבי חייא. ומשום קושיא זו ביאר המהרש"א טענת רבי חייא בדרך אחרת, שכשם שמודה רבי שפחות מגריס טהור רק משום שתולים במאכולת, הוא הדין בעד שאין בדוק צריך להתיר מספק דם מעלמא שאינו טעם פחות להתר מחשש מאכולת. ורבי סבר שמאכולת היא טעם חזק יותר להתיר ורק בגללה מטהרים ולפירוש זה מתורצת קושית הרשב"א שמודים כו"ע שמשום תליה במאכולת נתיר דם דאורייתא. וכן משמע גם מדברי הרשב"א בחידושים ובתורת הבית [בית שביעי שער ג יט, א]. אך בבדק הבית [שם] הוכיח מקושיא זו שבעד הבדוק גם פחות מגריס טמא ודאי.

ובסדרי טהרה [קצ, סג ד"ה ועיין במהרש"א] ביאר קושית רבי חייא, שכיון שמדובר בעד בינוני שלא שכיח בו דם ומאכולת כיצד נתיר לגמרי ולא יהא אפילו ספק דאורייתא, וצריך לומר שמחמת שלא הרגישה האשה ביציאת הדם, דבר שאינו שכיח בדם נדה עדיף

לומר שהגיע ממאכולת מאשר מגופה בלא הרגשה. והקשה רבי חייא שאותו הרוב יורה שהגיע הדם מעלמא ולכן לא הרגישה.

55. בגמרא לקמן נח, ב נחלקו רב הונא ורב חסדא האם גודל מאכולת הוא פחות מגריס, וגריס עצמו אסורה. או שגריס הוא שיעור המאכולת וצריך יותר מגריס לטמא. והקשה הצפנת פענח [איסור"ב ד, יט] שבדברי רבי ורבי חייא בסוגייתנו מבואר שרק גריס ועוד אסור וקשה לרב הונא. ותירץ שישנם ב' התרים בגריס א. שחוששים אולי הדם הוא ממאכולת. ב. גם במקום שוודאי הדם מגופה, מכל מקום כיון שמאכולת מצויות מלכתחילה לא תקנו חז"ל טומאה לכתם שאין שיעורו גריס. ומצינו יסוד זה להתיר גם בלא תליה בפועל גם **בחתם סופר** [שו"ת קז] **ובסדרי טהרה** [קצ, סא]. וחידש הצפנת פענח שלרב הונא אין שיעור ב' ההיתרים שווה, שמגריס כבר ישנה תקנת חז"ל ואסורה כשאי אפשר לתלות במאכולת. ובסוגייתנו שהעד אינו בדוק וישנה תליה ממש אסורה לכו"ע רק בגריס ועוד.

יש לעיין בשיטת הרמב"ם שבאיסור"ב ט, ו פסק שגריס טמא ואילו בהלכה כג הצריך גריס ועוד לטמא, **ובב"ח** [קצ, ד"ה "לא גזרו"] עמד כבר על סתירה זו.

ופושטת הגמרא: **מאי לאו** מחלוקת זו בזקנותו (56) קאי הא בילדותו טימא משום נדה, וכפי הצד הראשון של האיבעיא].

שמע מינה!

משתבח ליה רבי לפני רבי ישמעאל ברבי יוסי על רבי חמא בר ביסא, דאדם גדול הוא.

אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי: **לכשיבוא לידך** — רבי חמא בר ביסא — **הביאהו לירי!**

כי אתא רבי חמא בר ביסא, אמר ליה רבי ישמעאל: בעי מינאי מילתא! שרצה לנסותו כדי להוכיח בגדלותו.

בעא מיניה רבי חמא — בדקה בעד שאינו בדוק לה, והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם — מהו?

אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי חמא — **כיצד אענה לך?** האם כדברי אבא [רבי יוסי] **אימא לך, או כדברי רבי אימא לך?** [ולקמן מתבאר המחלוקת רבי יוסי ורבי].

אמר ליה רבי חמא — **כדברי רבי אימא לי!**

אמר רבי ישמעאל: וכי זהו שאומרים עליו **לאדם גדול הוא?** האין מניחין דברי הרב [רבי יוסי] ושומעין דברי התלמיד [רבי]?

ומבאר הגמרא: **ורבי חמא בר ביסא שביקש לשמוע את דברי רבי במקום דברי רבי יוסי** — מאי קסבר?

סבר רבי חמא, כי רבי ריש מתיבתא הוא, ושכיחי רבנן קמיה, ומחדריה שמעתתיה (57) הפלפול עם החכמים.

ומבאר הגמרא: **מאי רבי ומאי רבי יוסי?**

אמר רב אדא בר מתנא: **תנא** — בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם, **רבי מטמא ורבי יוסי מטהר!**

ואמר רבי זירא: **כשטימא רבי לא מעצמו** אמר כן אלא — נקט כרבי מאיר.

וכשטיהר רבי יוסי — לעצמו טיהר, וכפי שיטתו [שתבואר בסמוך] שחלק על רבי מאיר.

ומבאר רבי זירא לאיזה מחלוקת בין רבי מאיר לרבי יוסי כוונתו: **וכדתניא: האשה שהיתה עושה צרכיה, וראתה דם בשעת הטלת מי הרגלים** —

בדרך כבוד של תלמיד לרבו "אף אתה רבי".

57. **התוס'** [ד"ה "האיך"] ביארו שבתחילה היה רבי יוסי גדול יותר, ובזקנותו יתחכם רבי מחמת התלמידים. בגמרא במכות [י, א] מצינו "דאמר רבי הרבה תורה למדתי מרבותי ומחברי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולם". וביאר רש"י [שם] שעל ידי שנותן לב לתרץ קושיותיהם ירבה

56. כן ביאר רש"י, שבילדותו לא היה חולק. והקשו התוס' שמצינו הרבה תלמידים חולקים על רבותיהם. ולכן ביאר הרשב"ם שבילדותו למד רבי חייא בבבל ורק בעת זקנותו היה לפני רבי, ולא שייך משא ומתן בין רבי לרבי חייא בתקופה זו. דרך נוספת ביארו התוס' שראית הגמרא הוא מלשון "אף אתה" שנקט רבי חייא בטענתו, שבילדותו גם אם היה חולק היה מדבר

רבי מאיר אומר:

רבי יוסי אומר:

אם הטילה מימיה כשהיא עומדת הרי היא **טמאה**⁽⁵⁸⁾, שכיון שהיא דחוקה, שהרי לא יכלה לעצור עד שתשב, הגיעו מי רגליה למקור והוציאו עמם דם מהמקור.

אבל אם הטילה כשהיא **יושבת**, הרי היא **טהורה**⁽⁵⁹⁾. שודאי יצא הדם ממקום מי הרגלים שיש לה שם מכה והרי הוא דם טהור כי כשהיא יושבת אין לחשוש כלל שמא הגיעו מי הרגלים למקור.

בין כך ובין כך טהורה! שאפילו בעומדת אין חוששין שמא הגיעו מי הרגלים למקור והוציא עמם את הדם מהמקור, אלא אמרינן שיצא הדם ממקום מי הרגלים שהוא דם טהור⁽⁶⁰⁾. כי מעמידים אשה בחזקת טהרתה כל עוד לא ידעינן שהדם בא מהמקור הטמא.

ומקשה הגמרא: **אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:** כיצד אמרינן שרבי אזיל בשיטת רבי מאיר?

הפלפול ומתחכם.

בכית יוסף [קצא] התיר בבדיקה זו.

צד שלישי לחלק בין עומדת ליושבת כתב האבני נזר, שאין מי הרגלים השותתים מוציאים הדם, אלא ההרגשה שגורמת בשתיתת מי הרגלים משפיע על טבע המקור להוציא דם.

58. **האבני נזר** [רלא] נסתפק מהו החשש שבגללו מטמאים במטלת מי רגלים, האם משום שעומדת בשעה שמטלת מי רגלים לחוץ אינם נופלים ישר לארץ אלא שותתים דרך המקור ויוצא דם. או שהחשש הוא שבזמן שעצרה עצמה הגיעו מי הרגלים בתוך הגוף למקור, והיה דם בתחילת הטלתה. והביא שם **שהמרדכי** סובר כצד הראשון שבשעת ההטלה הדור, **ובשו"ע הרב** כתב כצד השני. בדעת רש"י יש סתירה בנידון זה, שבסוגיינתנו בד"ה "עומדת" ובד"ה "יושבת" ביאר שעומדת הוא **סימן** שהיתה דחוקה, שאין דרך נשים להטיל בעמידה, ומשמע כשו"ע הרב. אולם לקמן נט, ב [ד"ה "במזנקת"] כתב "אבל עומדת אי אפשר לה לזנק" משמע שהעמידה היא **סיבה** ששותתים מי הרגלים ומגיעים למקור וכשיטת המרדכי.

59. נחלקו הראשונים לקמן נט, ב, מהו הטעם להתר והרי כל אשה שיוצא דם מגופה חוששים שהוא מהמקור, ומדוע בשעת הטלת מי רגלים ישתנה הדין. שיטת רש"י כפי שביאורו דבריו התוס' בד"ה "דלמא", שמחמת זינוק מי הרגלים נסתם מעיין של דם ואי אפשר לו לצאת. וכן סובר הר"ן. תוס' סוברים שמכיון שלא יצא הדם לפני הטלת מי הרגלים וגם לא אחר כך, מוכח שמי הרגלים הם הגורם לדם, ואם אי אפשר שיוציאו דם מהמקור בודאי דם זה ממכה שבמקום מי רגליים, וכן כתב הרשב"א.

60. הקשה החוות דעת [קצ, כד] במה דימתה הגמרא דינו של רבי יוסי שטיהר במטלת מי רגלים לדין עד שאינו בדוק, והרי במי רגלים טעם ההתר שאין דרכם לחזור למקור ומנין לנו לדמות התר מכה במקום מי רגלים לעד שאין בדוק. ובסדרי טהרה [ס"ק סד ד"ה "ולפי זה"]

נפק"מ לדינא מחקירה זו האם יועיל להניח עד על המקור בשעת הטלת מי הרגלים להוכיח שלא משם הדם, שלמרדכי שכל החשש שבשעת ההטלה יצא הדם יועיל, אבל לשו"ע הרב שחוששים לדם קדום שיצא דרך פנים הגוף אין תועלת בבדיקה זו. **ובשו"ת הר"ן** [מט] שהובא

שנינו במשנה: נמצא על שלה אותיות, טמאין וחיבין קרבן.

תנו רבנן: איזהו "שעור-וסת" [הנקרא "אותיות"]?

משל לשמש ועד שעומדין סמוכים האחד לשני בצד המשקוף, זה מבפנים וזה מבחוץ, כיציאת שמש נכנס מיד עד. הוי אומר, כי שעור וסת שאמרו שחיבים חטאת, הוא שיעור לקינוח⁽⁶³⁾ מבחוץ. שרק אם קינחה מיד ומצאה דם ודאי לנו שהיה הדם בשעת התשיש, אבל לא לבדיקה מבפנים, כי עד שמספיקה לבדוק עובר זמן "שעור-וסת".

והא אמר רבי יוסי ברבי חנינא — כשטימא רבי מאיר במטילה מים כשהיא עומדת — לא טימא אלא משום כתם⁽⁶¹⁾, בטומאת ספק! ואלו רבי, כשטימא בכודקת בעד שאינו בדוק — משום⁽⁶²⁾ נדה קאמר, שטימא אותה בטומאת ודאי!?

ומתרת: אמר ליה רב אשי: אנן, הכי קאמרינן: כי איתמר החיא דרבי יוסי ברבי חנינא — משום נידה איתמר! שכך אמר: כשטימא רבי מאיר — לא טימא אלא משום נדה! ולפי גירסתינו אפשר לומר שרבי סבר כשיטת רבי מאיר.

ובש"ך [ס"ק ג] האריך להוכיח שכן ההלכה והסיק כלבוש שמשום חומרא ראוי להחמיר כ"ח.

62. כתב הבית יוסף [קצא, ד"ה כתבו הגהות מיימונין] שכל סוגייתנו היא דווקא בדם שמצאה בהטלת מי רגלים שלא בבדיקה, אבל הבודקת אחר שהטילה מי רגלים ונמצא דם בעד הבדיקה אסורה לכו"ע. ודנו הפוסקים לאסור מדין זה המוצאת דם בנייר שקינחה עצמה אחר הטלת מי רגלים.

החוות דעת [קצ, א] סובר שבמקנחת שיעור אותיות מהטלת מי רגלים טמאה דאורייתא, שאולי החליפה ההרגשה בהרגשת מי רגלים, ובסדרי טהרה [שם, צג] סובר שגם כה"ג הוא רק טומאת כתם. ונפק"מ ממחלוקת זו למקנחת בנייר שאין מקבל טומאה שאין בו משום כתם, וכן נפק"מ לכתם פחות מגריס שנמצא בנייר הקינוח. וראה במראה כהן [ביאורים] שהאריך לדינא לחלק בין מקנחת רק באותו מקום לבין מי שקנחה גם מסביב.

63. החוות דעת [קצ, א] כתב שאין האשה

ביאר שהשווה בין הנידונים הוא שכל צד שלא נאמר אינו שכיח. שבעד שאין בדוק לא שכיח דם מעלמא שהרי "אינו בדוק" שבסוגייתנו הכוונה שכן בדקהו, רק לא סמוך לבדיקה, ומאידיך גם לא שכיח שיצא דם מהאשה בלא שתרגיש. וכן במטלת מי רגלים אין שכיח שיחזור מי הרגלים למקור, אולם גם לא שכיחה מכה בחלחולת שנתלה בה הדם. ונחלקו רבי מאיר ורבי יוסי האם כה"ג מותרת משום חזקת טהרה או אסורה משום שרוב דמים מהמקור. והיינו דרבי אזיל בשיטת רבי מאיר, וכן רבי יוסי שמטהר אזיל בשיטת עצמו.

61. נחלקו הראשונים האם מחלוקת רב אחא בריה דרבא ורב אשי היא רק בשיטת רב יוסי, או שגם בשיטת רב מאיר יש מחלוקת שרב אחא סובר שרב יוסי טיהר לגמרי, ורב אשי כשם שהחמיר בדעת רבי מאיר גם בדעת רבי יוסי החמיר דרגא אחת וטמאה משום כתם.

תוס' [ד"ה "ורב יוסי"] סוברים שלכו"ע לרב יוסי מותרת לגמרי, ואילו מהר"ח הביאו תוס' שגם רב יוסי סובר שיש כאן טומאת כתם. וכשיטת הר"ח הכריע הרמ"א [יו"ד קצא]

שנינו במשנה: **נמצא על שלה לאחר זמן** — טמאין מספק ופטורין מן הקרבן.

תנא: וחייבין (64) **אשם תלוי** כשנמצא הדם לאחר זמן. שיש כאן ספק שמא עברו על איסור כרת.

ושואלת הגמרא: **ותנא** דמתניתין **דידן** — **מאי טעמא** לא מחייב אשם תלוי מספק?

ומתרצת: **בעינן** כדי לחייב אשם תלוי שהספק יהיה **חתיכה משתי חתיכות**, כגון שהיו לפניו חתיכת שומן וחתיכת חלב ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל. אבל אם היתה לפניו רק חתיכה אחת ואכלה ואח"כ הסתפק אם היא היתה של חלב או של שומן אינו חייב אשם תלוי. וכאן הספק הוא בחתיכה אחת — אם היה הדם בשעת תשמיש או לאחריו. ותנא שבברייתא סבר שחייבין אשם תלוי אף בספק שאירע בחתיכה אחת.

שנינו במשנה בביאור פרק הזמן השני: **איזהו אחר—זמן** ששניהם טמאים למפרע מספק — כדי שתירד מהמטה ותדיח פניה שלמטה.

ורמינהו: תניא: איזהו "אחר—זמן"? פירש רבי אלעזר ברבי צדוק — כדי שתושיט ידה תחת הכר, או תחת הכפת, ותטול עד ותברוק בו.

והיינו, עוד לפני שיורדת מהמיטה. אבל "עד שתירד מהמטה" כבר עבר זמן זה ואינה מטמאה אלא "מעט לעת" ולא את בועלה?

ומתרצת הגמרא: **אמר רב חסדא: מאי "איזהו אחר זמן"** המתבאר במתניתין שהוא עד שתירד מהמטה ותדיח פניה — אין הכוונה לפרק הזמן השני, אלא לפרק הזמן השלישי, **הבא אחריו!** [שאז כבר אינה מטמאה את בועלה].

וכונת התנא באומרו "איזהו אחר זמן" היא

טועה בין הרגשת הקינוח להרגשת דם נדה ורק בבדיקה טועה. והקשה מסוגיותנו שחייבו חטאת במקנחת והרי לא הרגישה. ותירץ שכיון שהטילה מי רגלים אפ"ל שטועה בהרגשת ההטלה כמבואר לקמן נו, ב.

בעיקר הדין שמחייבים חטאת משום שאומרים שהאשה טעתה הקשה **הסדרי טהרה** מנין לנו לפשוט שטועה גם לקולא ולהתיר לה להביא קרבן, אולי היא צודקת ולא היתה הרגשה ונמצאת מביאה חולין בעזרה. שהרי דם שיצא בלא הרגשה אינו מטמא מדאורייתא כמבואר לקמן נו, ב. והוכיח הסדרי טהרה מכאן כשיטת הרמב"ם שרוב דמים באים בהרגשה. **ובנודע ביהודה** [קמא, נה] הקשה מדוע משום חזקת טהרה לא נכריע שלא היתה הרגשה, ותירץ

שכיון שלטומאת טהרות אין צריך הרגשה אין כאן חזקה מאחר שממה נפשך נטמא במשוה. **בשב שמעתתא** [שמעתא ג פרק טז] תירץ שחזקה לא מכריעה על זמן קצר כאותיום.

64. הקשה החוות דעת [קפז, א] מדוע לא נכריע לאיסור מכח מה שכתב הרמב"ם [איסור"ב ט, א] שרוב דמים באים בהרגשה, ויוכיח הרוב שיצא הדם בשעת תשמיש. שהרי אם יצא אחר כך כיון שלא הרגישה האשה דם זה מהמיעוט, מה שאין כן אם יצא בשעת תשמיש אפשר לומר שהיתה הרגשה אלא שהחליפה הרגשת הדם בהרגשת שמש [וכלקמן יז, ב]. ואין לתרץ שגם לצד שיצא הדם אחר כך יתכן שהיתה הרגשה

— אחר "דאחר" (65) הזמן, והיינו, לאחר פרק הזמן השני, שהוא פרק הזמן השלישי. אבל פרק הזמן השני, שבו מטמאה בועלה, הוא עד שתושיט ותבדוק, וכדמפרש רבי אלעזר ברבי צדוק ותנא דמתניתין מסכים עמו.

ומקשה הגמרא: והא קתני עלה, על מה שאמרה המשנה "נמצא על שלה לאחר זמן טמאין שניהם [הבעל מטעם בועל נידה, והאשה מטעם נידה] מפסק, ופטורים מן הקרבן" —

איזהו "אחר זמן" — כדי שתירד מן המטה ותדיח פניה? והיינו ש"איזהו אחר זמן" נסוב על פרק הזמן השני שמטמאה בו את בועלה מספק והוא נמשך עד שתירד מהמטה ותדיח, ולא כפי שתירצנו שנסוב על פרק הזמן השלישי, שאינה מטמאה בו את בועלה, ולא כמו שפירש רבי אלעזר ברבי צדוק שהזמן השני הוא רק עד שתושיט ידה ותבדוק?!

ומתרצת: הכי (66) קאמר התנא במשנתינו: איזהו "אחר זמן" — כדי שתושיט ידה

והחליפה הרגשת הבדיקה בהרגשת הדם, שהרי משנתנו כולה מדברת שקינחה ולא בדקה, וקינחה כתב החוות דעת [קצ, א] שאין הרגשתו דומה להרגשת דם. ותירץ על פי דברי התוס' [ס, ב ד"ה "אימא"] שרוב דמים שהיו בשעת תשמיש אינם מתעכבים יותר משיעור אותיות. נמצא שיש רוב גם לצד שבא הדם אחר תשמיש ואין כאן עיכוב יותר מהרגילות.

66. הרשב"א והריטב"א ביארו שאין כוונת המשנה להגיה ולהוסיף על הנכתב במשנה בדרך "חיסורי מחסרה והכא קתני", אלא מטרת המשנה רק ללמד שיעור הזמן השני, וגילתה לנו המשנה השיעור בכך שהודיעה שזמן "שמתרד מהמיטה" הוא כבר זמן שלישי, נמצא שזמן השני הוא מאחרי "אותיות" הראשון ועד ל"משתרד מהמיטה" ולא עד בכלל. והוסיפה הגמרא וביארה שזמן ביניים זה שיעורו הוא כדי שתושיט ידה לתחת הכר והכסת.

וביאור זה של הראשונים הוא כפי שיטתם שאין צורך ללמדנו שיעור זמן שלישי, אולם רש"י [ד"ה "הרי קאמר"] חולק וסובר שהגמרא הוסיפה על גירסת המשנה ואחר ההוספה נאמר במשנה שיעור לג' זמנים שונים. וצ"ע מה ישיב רש"י לקושית הראשונים לשם מה נכתב שיעור לזמן השלישי. ותירץ הרמב"ן שחידשה המשנה שאין שני השיעורים שווים ודלא כרב אשי. בלחם משנה [שגגות ה, ו] תירץ שישנו דין מיוחד בזמן השלישי, שאשה שראתה ג' פעמים בשיעור משתרד מהמיטה אסורה לבעלה, ואין אומרים מקרה הוא שנודמן לה דם סמוך לתשמיש ומעתה תולים שנתעכב באשה זו הדם יותר מהרגיל.

65. הקשו התוס' [ד"ה "מאי"] אם כוונת המשנה לזמן שלישי שאינה מטמאת בו מדוע צריך לתת שיעור לזמן זה "משתרד מהמיטה", והרי דין זה נוהג מאחרי הזמן השני והלאה ללא הגבלה. ותירצו הרשב"א והריטב"א שלא נכתב שיעור זמן שלישי אלא ללמד מהו גבול הזמן השני, שרק עד "משתרד מהמיטה" מטמאה מספק, ומכאן והלאה התחיל זמן שלישי שאין בו טמאה כלל.

בתוס' הרא"ש הוסיף וביאר שכתבה המשנה השיעור בדרך זו ולא ביארה במפורש שיעור זמן השני ללמדנו הצמצום והדיוק בזמנים הללו. ושזמן השני קצר הוא ונמשך רק עד "משתרד מהמטה".

רבי עקיבא וחכמים אם מטמאה את בועלה!
רב אשי אמר: אידי ואידי חד שיעורא! התנא
 במשנתנו ורבי אלעזר ברבי צדוק נקטו את
 אותו שיעור הזמן:

אם העד בידה, הזמן הוא — **כדי שתירד מן
 המטה ותדיח פניה** באותו עד [וזה הזמן
 הנזכר במשנה שהוא אחר הזמן].

אין העד בידה, הזמן הוא — **כדי שתושיט
 יד לתחת הכר או לתחת הכפת ותטול עד,
 ותבדוק⁽⁶⁷⁾ בו בעודה במטה!** וזמן זה הזכיר
 רבי אלעזר ברבי צדוק.

אך כאמור משך הזמן של שני פרקי הזמן
 הללו הוא שווה. [ולדעת רב חסדא הזמן
 שתרד מהמטה בלבד הוא יותר מזמן
 ההושה לתחת הכר לפיכך הוא סובר
 שהזמן שבמשנתנו הוא אחר הזמן של רבי
 אלעזר ברבי צדוק].

מיתבי: על רב אשי, תניא: **איזהו⁽⁶⁸⁾ "אחר
 זמן" שמטמאה את בועלה מספק?**

לתחת הכר או לתחת הכפת ותטול עד
 ותבדוק בו. [ואז מסתיים פרק הזמן השני
 של "אחר זמן", שמטמאה בו את בועלה,
 וכדברי רבי אלעזר ברבי צדוק. אלא
 שממשיך התנא במשנתנו ואומר:] ולאחר
 מכן, בפרק הזמן הבא, השלישי, שהוא:

כדי שתירד מן המטה ותדיח את פניה — אז
 הוא מחלוקת רבי עקיבא וחכמים אם
 מטמאה את בועלה אם לאו.

ומקשה הגמרא: **והא "אחר כך** מטמאה מעת
 לעת ואינה מטמאה את בועלה" **קתני,**
 וה"אחר כך" הזה הרי הוא אמור אחרי פרק
 הזמן שירודת מהמטה ומדיחה את פניה,
 ומשמע שרק אז אינה מטמאה את בועלה
 אבל לפני זה, עד שתירד מהמטה ותדיח,
 עדיין היא מטמאה את בועלה, ושלא כרבי
 אלעזר ברבי צדוק?

ומתרצת: **חכי קאמר** התנא במשנתנו: פרק
 הזמן שמתחיל לאחר שמושיטה ידה אל הכר
 ובודקת, דהיינו, ששהתה עד שתירד מהמטה
 ותדיח פניה — **זהו "אחר כך" שנחלקו בו**

שאמרו לקינוח ולא לבדיקה". והב"ח [יו"ד קפז
 ד"ה "ורק מבואר"] ביאר קושייתו שאם שיעור
 כדי שתושיט ידה הוא בבודקת, הרי שרק
 הבודקת ושוהה כשיעור זה חייבת אשם תלוי,
 ואם תבדוק ולא תמתין חייבת חטאת, ואילו
 הגמרא לעיל ביארה שאי אפשר לחייב בודקת
 חטאת. ולכן כתב התורת הבית שלשון בדיקה
 בכרייתא לאו דווקא, והכוונה לקינוח.

68. נחלקו הראשונים בכל הזמנים המוזכרים
 במשנה האם הזמן שנקטה המשנה הוא בכלל
 הדין, או שזמן המשנה אינו בכלל ורק אחרי
 ההתחלה. כגון שהתה כדי שתושיט ידה ולא

נמצא שלשית הלחם משנה יש ד' זמנים א.
 "אותיום", שחייבת חטאת. ב. "אחר זמן" והוא
 כשיעור ש"תושיט ידה" חייבת אשם תלוי. ג.
 "אחר אחר זמן" פטורה, אלא אם אירע כן ג'
 פעמים, שאז חייבת אשם. ד. מזמן זה והלאה
 פטורה לגמרי.

67. בתורת הבית [בית ז, שער ד. כ, ב] דייק
 מלשון "תבדוק" שנקטה הכרייתא ששיעור
 "אחר זמן" נאמר על הבודקת בדיקה גמורה
 בעומק, ולא כשיעור "אותיום" שביארה הגמרא
 לעיל שמדובר בקינוח. והקשה הרשב"א
 שבריייתא זו סותרת לגמרא לעיל "הוי וסת